

Haasteena historiallisten kontekstien moninaisuus

Tutkimuskohteena television vaaliohjelmia käsittelevät sanomalehtikirjoitukset

Koituiko kohtaloksi televisio? Vain kaksi päivää erotti kokoomuksen vaalivoitosta. (*Iltalehti* 24.3.1983.)

Pekka Haaviston huikea äänimäärä todisti hänen televisioesiintymisensä tehon. (*Helsingin Sanomat* 18.3.1987.)

Ensimmäiset television vaaliohjelmat esitettiin Suomessa 1960-luvulla ja aina näistä ajoista lähtien tv-keskustelut ovat olleet olennainen osa vaalijulkisuutta. Vaaliohjelmat keräävät suurempia yleisöjä kuin yksikään muu kampanjatapahtuma ja myös sanomalehdet nostavat ohjelmat esille omassa uutisoinnissaan. Sanomalehdissä onkin aina 1960-luvulta lähtien uutisoitu vaaliohjelmien tapahtumista sekä käyty keskustelua vaaliohjelmien merkityksestä vaalikampanjoinnissa.¹ Kuten alun sitaattit osoittavat, televisiolla on toisinaan nähty olleen vaaleissa jopa ratkaiseva rooli.

Vaaliohjelmia käsittelevät kirjoitukset kertovat syntyajankohtansa poliittisesta tilanteesta ja poliittisista kysymyksistä, sillä vaaliohjelmia käsittelevissä uutisissa on tyypillisesti kuvattu poliitikkojen linjauksia ajankohtaisiin kysymyksiin, mutta tämän lisäksi kirjoitukset toimivat television ja politiikan suhdetta erilaisissa historiallisissa konteksteissa valaisevina aikalaiskuvauksina. Television vaaliohjelmia käsittelevät kirjoitukset eivät ainoastaan tulkitse ajankohdan poliittisia tapahtumia, vaan myös tuottavat käsityksiä siitä, millä tavoin vaaliohjelmia tulisi katsoa, millaisiin asioihin niissä tulisi kiinnittää huomiota ja millaisia vaaliohjelmien ylipäättään pitäisi olla. Näiden keskusteluiden

avulla on mahdollista analysoida, kuinka merkittävä rooli televisiolla on nähty olevan politiikassa ja millaisia merkityksenantoja televisiolle on annettu eri aikoina.

Olen aiemmassa tutkimuksessani analysoinut vaaliohjelmia käsittelevässä kirjoittelussa tapahtuneita muutoksia 1960-luvulta 1990-luvulle.² 1960- ja 1970-luvuilla journalistit kirjoittivat ensisijaisesti vaalikeskusteluissa käsitellyistä asiakysymyksistä. Vaaliohjelmia käsittelevissä uutisissa käytiin läpi pääpiirteittäin ohjelmissa esiintyneiden poliitikkojen puheenvuoroja ja toisinaan kirjoituksissa otettiin kantaa puhujien puoluepoliittisiin taustoihin. Vaaliohjelmien toteutusta arvioivissa jutuissa kritiikin kohteena olivat puolestaan joko riitelevät tai liian varovaiset poliitikot. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että 1960- ja 1970-lukujen vaaliohjelmia ei arvioitu sanomalehdissä televisio-ohjelmien vaan poliittisina tilaisuuksina, joita saattoi seurata television välityksellä. Asioita ja aatteita painottava lähestymistapa alkoi väistyä 1980-luvulle tultaessa, jolloin sanomalehdistö ryhtyi lähestymään vaaliohjelmia uusista näkökulmista. Asiakysymysten ohella uutisissa alettiin kiinnittää huomiota myös imagoihin, poliitikkojen persooniin ja esiintymistaitoihin.

Edellä kuvatut havainnot ovat jo itsessään mielenkiintoisia, mutta ne herättävät myös jatkokysymyksiä. Miksi sanomalehdet ovat kirjoittaneet televisio-ohjelmista eri aikoina niin vaihtelevin tavoin? Millaisten tekijöiden voidaan katsoa vaikuttaneen sanomalehtien tapoihin käsitellä vaaliohjelmia eri aikakausina? Näistä kysymyksistä johtaen tämän artikkelin mielenkiinto kohdistuu sanomalehtikirjoittelua selittäviin erilaisiin konteksteihin. Artikkelissani haen vastausta siihen, millaiset kontekstit ovat merkityksellisiä analysoitaessa television vaaliohjelmia käsitteleviä kirjoituksia ja millä tavoin näitä konteksteja tulisi toisiinsa suhteuttaa. Tässä yhteydessä on syytä erikseen korostaa kontekstien moninaisuutta, sillä analyysini kohteena olevien tekstien ymmärtäminen vaatii useiden erilaisten asiayhteyksien huomioon ottamista.

Artikkelini tavoitteena on tunnistaa ja eritellä vaaliohjelmia käsitteleville kirjoituksille relevantteja konteksteja ja pohtia niiden merkitystä esimerkkien avulla. Kontekstilla tarkoitan historiallisten aineistojen suhteuttamista niiden omaan aikaan ja paikkaan. Tavoitteena on siis rakentaa lähteitä ja aiempia tutkimuksia käyttäen tutkimusaineiston

rinnalle konstruktio tarkasteltavan ilmiön ymmärtämisen kannalta olennaisista ajallisaikallisista, historiallisista käsityksistä ja hyödyntää niitä tehtäessä tulkintoja primaariaineistosta.

Esittelen artikkelin ensimmäisessä luvussa kontekstoivan televisiohistoriallisen tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia. Tämän jälkeen erittelen artikkelin käsittelyluvuissa erilaisia historiallisia konteksteja, joiden avulla vaaliohjelmia käsitteleviä kirjoituksia on mahdollista tulkita. Artikkelissa käytetyt esimerkit on koottu niin puoluelehdistä, iltapäivälehdistä kuin sitoutumattomista sanomalehdistä.³ Lisäksi olen katsonut television vaaliohjelmat siltä osin kuin niitä on saatavissa Yleisradion televisioarkistosta.⁴

Televisiota käsittelevät sanomalehtikirjoitukset tutkimuksen kohteena

Mitä oikeastaan tutkitaan, kun tutkimusaineistona ovat television vaaliohjelmia käsittelevät sanomalehtiartikkelit? Poliittisen historian traditiossa sanomalehtiaineistoja on toisinaan käytetty lähteenä tavanomaisessa mielessä analysoitaessa jotakin historiallista tapahtumaa tai prosessia, joskin ensikäden lähteenä sanomalehdistöä on pidetty varsin epäluotettavana aineistona. Tyypillisemmin sanomalehdet ovat toimineet primaarina tutkimuskohteena niin sanotussa lehdistöpohjaisessa mielipidetutkimuksessa. Tällöin tutkimuskohteena on ollut jonkin sanomalehden tai sanomalehtien suhtautuminen johonkin rajattuun poliittiseen tapahtumaan tai poliittiseen prosessiin.⁵

Myös tässä artikkelissa olen kiinnostunut sanomalehdissä esitetyistä mielipiteistä, mutta rajatun poliittisen tapahtuman tai prosessin sijaan tutkimuskohteeni ei ole selvärajainen vaan abstraktimpi television ja sanomalehdistön välinen poliittiskulttuurinen suhde. Oma lähestymistapani siis eroaa jonkin verran poliittisen historian traditiosta, joten tämänkaltaisen tutkimuksen paikantaminen on yksinkertaisinta aloittaa katsauksella aiempaan televisiohistorialliseen tutkimukseen.⁶

Raimo Salokangas on esittänyt mediahistorioiden jaottelua niiden erilaisten lähtökohtien perusteella. Hän puhuu *välinehistorioista*, josta hyvänä esimerkkinä toimii hänen itsensä kirjoittama *Yleisradion historia 1949–1996*.⁷ Tutkimuksen ytimessä ovat Yleisradiota koskevat

hallinnolliset ja poliittiset päätökset ja prosessit. Toisen kategorian muodostavat *mediahistoriat*, jotka laajentavat tarkastelun instituutioiden ulkopuolelle esimerkiksi ohjelmasisältöjen ja erilaisten genrejen tarkasteluun. Kolmannen kategorian muodostavat *viestinnän historiat* (*communication history*), joille on ominaista tiedotusvälineiden tarkastelu laajassa kulttuurisessa kontekstissaan. Erot mediahistorioiden ja viestinnän historioiden välillä eivät ole kovin selvärajaisia, mutta merkittävimpana erona voidaan pitää viestinnän historioiden pyrkimystä liittää mediasisältöjen analyysi laajempiin kulttuuriin yhteyksiinsä. Viestinnän historioita ehkä parhaiten edustavat mediatutkimuksessa ja kulttuurihistoriassa 1990- ja 2000-luvulla tehdyt tutkimukset, joissa huomio on kiinnittynyt instituutioiden sijaan viestintävälineille ja mediasisällöille annetuille merkityksille.⁸ Edellä kuvatussa jaottelussa oma lähestymistapani sijoittuu luontevimmin juuri viestinnän historia-kategoriaan.

Televisioon liitettyjä merkityksiä on käsitelty lukuisissa tutkimuksissa ja usein yhden tärkeän lähdeaineiston ovat muodostaneet juuri sanomalehtikirjoitukset.⁹ Sanomalehtiaineistoja näissä tutkimuksissa on käytetty hyvin eri tavoin ja myös tutkimusten lähestymistavoissa ja teoreettisissa lähtökohdissa on suuria eroja, mutta niitä yhdistää ajatus siitä, että sanomalehtitekstien televisioon liittyneitä viittauksia analysoimalla on mahdollista tuottaa uutta tietoa television kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta roolista eri aikoina.

Tällaista tiedotusvälineiden vuorovaikutusta painottava lähestymistapa on mahdollista liittää intermediaalisuuden käsitteeseen, jolla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan eri tiedotusvälineiden välisiä suhteita. Intermediaalisuuden käsitettä hyödyntävien mediahistorioiden lähtökohtana on, että median historiallista muutosta on mahdollista ymmärtää paremmin huomioimalla viestintien välisten suhteiden historialliset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset kontekstit. Viestintävälineisiin liittyvät merkitykset rakentuvat näin ollen vuorovaikutuksessa muuhun yhteiskuntaan ja muihin medioihin.¹⁰ Historiantutkimuksen ja intermediaalista lähestymistapaa painottavien tutkimusten yhteys löytyy siis siitä yhteisestä ajatuksesta, että tiedotusvälineiden muutokset tulevat ymmärrettäviksi vain liittämällä ne omaan ajallispaikalliseen kontekstiinsa.

Käytännössä intermediaalisuus voi joko sisältyä television historialliseen analyysiin tai olla itse tutkimuksen aiheena. Omassa lähestymistavassani intermediaalisuus sisältyy osaksi analyysia, mutta se ei ole tutkimuskohde. Tämä tarkoittaa sitä, että intermediaalisuuden käsite auttaa käsitteellistämään tutkittavia ilmiöitä ja perustelemaan valittua tutkimustehtävää, mutta ei ohjaa analyysia tai tehtyjä tulkintoja. Intermediaalinen näkökulma ainoastaan siirtää analyysin painopistettä sanomalehdistöstä televisioon sekä välinelähtöisestä tutkimuksesta tiedotusvälineiden väliseen vuorovaikutukseen ja tässä vuorovaikutuksessa tapahtuviin merkityksenantoihin.

Millaisiin asioihin intermediaalinen lähestymistapa sitten käytännössä kehottaa tutkijaa kiinnittämään huomiota? Medioiden välistä vuorovaikutusta tapahtuu monilla eri tasoilla: välineet lainaavat toistensa lähestymistapoja (esim. sanomalehdistön visualisoituminen), arvottavat toistensa sisältöjä (esim. televisiokriitikit) tai uutisoivat toistensa sisällöistä (sanomalehden uutinen televisio-ohjelman tapahtumista). Vuorovaikutussuhteiden taustalla voivat olla myös poliittiset jännitteet, kun esimerkiksi aatteellisesti suuntautunut lehti kritisoi kilpailevan tiedotusvälineen sisällöllisiä painotuksia tai taloudellisen hyödyn tavoittelu, kun saman mediakonsernin alaisuudessa toimivat tiedotusvälineet hakevat keskinäisillä viittauksilla taloudellisia synergiaetuja.¹¹ Tiedotusvälineet ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja näissä vuorovaikutussuhteissa tapahtuvilla muutoksilla voi olla laajempia vaikutuksia koko kulttuurin rakenteisiin.

Itse intermediaalisuuden käsitettä on teoretisoitu enemmän vasta 2000-luvulla,¹² mutta ajatus medioiden välisestä vuorovaikutuksesta eri tasoilla on vanhempi. John Fiske puhuu vertikaalisesta intertekstuaalisuudesta,¹³ jolla hän tarkoittaa suoria tekstien välisiä viittauksia toisiinsa, esimerkkinä juuri sanomalehtien kirjoitukset televisiosta. Fisksen mukaan televisioon olennaisella tavalla kuuluva elementti ovat intertekstuaaliset viittaukset, keskustelut ja kirjoitukset televisiosta. Näissä viittauksissa määritellään ja rajataan niitä mahdollisia luentoja ja tulkintoja, joita televisio-ohjelmista syntyy.¹⁴ John Ellis nimittää puolestaan prosessia, jossa median kuvastojen herättämiä merkityksiä työestetään yhä uudestaan ja uudestaan, läpityöstämiseksi (working through).¹⁵ Ellis viittaa tutkimuksessaan läpityöstämisellä ensisijaises-

ti televisioon, mutta kuten Sari Elfving ehdottaa, läpityöstämisen prosessia ei ole syytä rajata vain televisioon, vaan se kuuluu olennaisella tavalla nykyaikaiseen mediakulttuuriin laajemminkin.¹⁶

Vaikka näiden teoretisointien lähtökohdat ovat erilaisia, niitä yhdistää ajatus siitä, että viitatussa toistensa sisältöihin tiedotusvälineet osallistuvat kulttuurisiin prosesseihin. Ellisiä ja Fiskeä mukaillen, sanomalehtien vaaliohjelmia käsittelevissä kirjoituksissa siis tuotetaan erilaisia merkityksiä televisiosta politiikan foorumina sekä laajemmin ottaen määritellään television poliittiskulttuurista roolia. Menetelmällisestä näkökulmasta intermediaalisuuteen liittyy ajatus siitä, että tutkimuskohteen ei pitäisi rajoittaa liikaa tutkimusaineiston valinnassa.¹⁷

Vaikka intermediaalisuuteen liittyvät teoretisoinnit liitetään tyyppillisesti kulttuurintutkimukseen ja mediatutkimukseen, on ajattelulla runsaasti kosketuspintoja myös historian tutkimuksen kanssa. Aatehistoriallinen tutkimustraditio lähtee toiminnan ajatuksellisten ulottuvuuksien tarkastelusta ja tutkii asioiden käsittämistä tulkitsemalla niille annettuja merkityksiä. Markku Hyrkkäsen mukaan aatehistorian tehtävänä on ”asioille annettujen merkitysten ymmärtäminen.”¹⁸ Kun analysoidaan televisiota käsitteleviä intermediaalisia viittauksia, on tavoitteena siis aatehistoriallista lähestymistapaa mukaillen ymmärtää, millä tavoin television vaaliohjelmat on käsitetty eri aikoina.

Näiden käsitysten analysoinnissa olennaiseen rooliin nousevat ajallispaikalliset kontekstit, joiden avulla kirjoituksista kumpuavia merkityksenantoja voidaan pyrkiä ymmärtämään.

Kun aineistona ovat television vaaliohjelmia käsittelevät kirjoitukset yli neljän kymmenen vuoden ajalta, on analyysin kannalta tärkeää pystyä tunnistamaan aiheen kannalta relevantit ajallispaikalliset yhteydet. Historiallisessa tutkimuksessa tutkijan on kuitenkin vaikea ennakkoon tietää mitkä näistä muodostuvat eri aikoina analyysin kannalta relevanteiksi. Vaaliohjelmia käsittelevien kirjoitusten analyysissä tärkeitä konteksteja voivat muodostaa esimerkiksi vaaliohjelmien toteutuksessa tapahtuneet historialliset muutokset, sanomalehdistön muutokset, television poliittisen ja yhteiskunnallisen roolin muutokset, journalistisen ja poliittisen kulttuurin muutokset. Seuraavassa käyn läpi esimerkkitapaukseni kannalta keskeisiä konteksteja ja arvioin niiden merkitystä omassa analyysissäni.

Sanomalehden konteksti

Kuten edellä kuvattiin, selkeä käännekohta sanomalehdistön vaali-ohjelmiin liittyneessä kirjoittelussa ajoittuu 1970- ja 1980-lukujen taitteeseen. Sanomalehdistö alkoi aikaisempaa voimakkaammin painottaa poliittisten linjausten ja vaaliohjelmissa käsiteltyjen asiakysymysten sijaan politiikkojen esiintymistä ja ohjelmista välittyviä mielikuvia.¹⁹ Tärkeä kysymys näiden havaintojen yhteydessä liittyy siihen, miksi sanomalehtien kirjoittelu on muuttunut niin suuresti viimeisen 40 vuoden aikana. Tähän kysymykseen voidaan vastata vain kiinnittämällä kirjoitukset osaksi syntyajankohtansa journalistista, poliittista ja kulttuurista ympäristöä.

Intermediaalisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita medioiden välisestä vuorovaikutuksesta, omassa analyysissäni sanomalehdistön ja television. Tämän vuorovaikutuksen ymmärrettäväksi tekeminen edellyttää laajaa perehtymistä molempien välineiden historialliseen kehitykseen. Tässä artikkelissa mielenkiinto kohdistuu televisiota käsitteleviin merkityksenantoihin, mutta analyysin kannalta on ensiarvoisen tärkeää selvittää, kertovatko sanomalehdistön intermediaaliset tulkinnat itse asiassa sittenkin enemmän sanomalehdistöstä kuin televisiosta. Missä määrin televisio-ohjelmiin liittyvät kirjoitukset kertovat sanomalehdistön toimintalogiikassa tapahtuneista muutoksista, eivät niinkään televisiosta?

Sanomalehdistölähtöisen kontekstin rakentaminen lähtee liikkeelle sanomalehtien taustoista ja aatteellisista lähtökohdista. Millainen yhteiskunnallinen ja journalistinen rooli lehdellä on ollut eri aikoina, millainen suhde lehdellä on ollut puoluepolitiikkaan ja puolueisiin? Aatteellisen taustan huomioon ottaminen on puoluelehtien lisäksi olennaista myös sitoutumattomien lehtien kohdalla, sillä myös niiden aatteellinen historia voi näkyä journalistisissa sisällöissä.

Suomalainen sanomalehdistö oli vielä 1960- ja 1970-luvuilla selvemmin aatteellista, vaikka puoluelehdistön merkitys olikin alkanut heikentyä toisen maailmansodan jälkeen.²⁰ 1960- ja 1970-luvun vaali-ohjelmien televisiointeja käsittelevistä teksteistä näkyi usein sanomalehtien aatteellinen tausta. *Aamulehti* kertoi 1960-luvun alussa SKDL:n ja kokoomuksen vaalitenttiä käsittelevässä uutisessaan SKDL:n Hertta Kuusisen kiertäneen ”kaikki hänelle tehdyt kysymykset kuin hyvin

koulutettu kommunisti ainakin”.²¹ Samalla tavoin *Kansan Uutiset* kertoi uutisessaan suuren vaalikeskustelun paljastaneen porvarien ja sosialidemokraattien kansan etujen vastaisen politiikan.²² Aatteelliset painotukset olivat 1960-lukulaisessa journalismissa voimakkaita. Vasemmiston lehdissä kritisoitiin porvareita, kun taas kokoomuksen ja keskustan äänenkannattajissa oltiin avoimesti kommunismin vastaisia. Nämä painotukset tulivat esille myös vaaliohjelmia käsittelevissä kirjoituksissa.

Kommunismiin suhtauduttiin yhtä lailla kriittisesti sitoutumattomassa *Helsingin Sanomissa*.²³ ”Näidenkin vaalien pääkysymyksenä on joka tapauksessa yhteiskuntajärjestyksemme kumoamiseen tähtäävien kommunistien vaikutusvallan estäminen”, julisti lehti pääkirjoituksessaan vuoden 1966 eduskuntavaalien alla.²⁴ Näistä aatteellisista painotuksista huolimatta kantaa ottavat kirjoitukset olivat kuitenkin *Helsingin Sanomissa* 1960- ja 1970-luvuilla verraten harvinaisia. Sen sijaan kuvaavampaa lehden vaaliohjelmia käsittelevälle uutisjournalismille oli yhtäältä uutisten lukumääräinen vähäisyys ja toisaalta uutisten painottuminen kuvailemaan ohjelmissa läpikäytyjä asiakysymyksiä. Äärimmillään vaalitenttien sisältö litteroitiin sanomalehdessä lähes sanasta sanaan. ”Seuraavassa keskustelun pääsisältö. (väliotsikot toimituksen laatimia)”, aloitti *Helsingin Sanomat* vaalitenttejä käsittelevät uutisensa vuoden 1968 presidentinvaalien alla.²⁵

Siinä missä vasemmiston lehdet säilyttivät ideologisen otteensa myös 1970-luvulla, alkoi *Aamulehden* uutisointi muuttua yhä asiapitoisemmiksi, eikä lehden vaaliohjelmia käsittelevissä uutisissa enää 1970-luvulle tultaessa ollut yhtä vahvoja ideologisia sävyjä kuin 1960-luvulla. Tämä lähestymistapa liittyy kiinteästi siihen muutosprosessiin, jota suomalainen lehdistö läpikävi 1960- ja 1970-luvuilla. Sen ohella, että monien puoluelehtien levikit kääntyivät laskuun 1950-luvulla,²⁶ alkoivat monet puolueita lähellä olevat maakunnalliset ykköslehdet viimeistään 1970-luvulta lähtien kehittyä yleislehdiksi, jotka palvelivat laajasti oman alueensa lukijakuntaa. Lehtien mielipideaineistoissa oli edelleen aatteellisia painotuksia, mutta useimmat maakuntalehdet ottivat uutisjournalismissa tavoitteekseen tasapuolisuuden ja objektiivisuuden tavoittelun. Niin kokoomuslaisten kuin maalaisliitto/keskustalaisten maakuntalehtien levikkien vahvistuminen liittyi tyypillisesti

objektiivisuutta tavoittelevaan uutisjournalismiin ja maakunnallisuuteen, joiden seurauksena lehdet saivat runsaasti tilaajia muidenkin aatesuuntien edustajilta.²⁷ Aikakauden vaaliohjelmiin liittynyttä kirjoittelua voidaan siis analysoida myös ajalle tyypillisen yleisjournalismin näkökulmasta ja arvioida, että juttujen asiapitoisuus kertoi ennen kaikkea lehtien tavoitteista miellyttää kaikenlaisia lukijoita.

Ideologisten ja puoluepoliittisten kytkösten ohella toisen tärkeän sanomalehtilähtöisen kontekstin muodostaa kunkin historiallisen ajankohdan markkinatilanne ja kilpailulliset paineet. 1980-luvulle tultaessa sanomalehtien toimintaympäristön muutos kiihtyi ja yhä harvemman sanomalehden ensisijaisena lähtökohtana oli jonkin yhteiskunnallisen aatteen tukeminen. Suomalainen mediamaisema muuttui yhä markkinavetoisemmaksi. Kilpailun lisääntyminen ja uusien mediatoimijoiden tulo markkinoille monipuolisti mediasisältöjä niin sanomalehdistön kuin televisionkin puolella.²⁸ Erityisen selvästi kilpailutilanteen kiristyminen oli nähtävissä iltapäivälehtimarkkinoilla, kun *Ilta-Sanomat* sai 1980-luvun alussa itselleen kilpailijan *Iltalehdestä*.

Kun tarkastellaan vaaliohjelmia käsitteleviä kirjoituksia iltapäivälehdissä, voidaan havaita, että *Iltalehti* omaksui 1980-alusta lähtien aikaisempaa räväkämmän tavan uutisoida vaaliohjelmista. 1980-luvun edetessä *Ilta-Sanomat* alkoi kuitenkin *Iltalehden* vanavedessä antaa yhä enemmän palstamillimetrejä vaaliohjelmille ja niistä tehdyille värikäille tulkinnoille. Vuosikymmenen lopulla uudenlaiset lähestymistavat alkoivat löytää tiensä myös päivälehtiin.²⁹ *Helsingin Sanomien* suuresta vaalikeskustelusta 1980-luvun lopulla laatimassa uutisessa ollaan asioiden ohella voimakkaan kiinnostuneita ehdokkaiden pukeutumisesta. "Monet ehdokkaat olivat pukeutuneet kodikkaasti villaan. Paavo Väyrynen oli jopa paitasillaan", raportoi *Helsingin Sanomat*.³⁰

Kuten edellä todettiin, 1980-luvulta lähtien sanomalehtikirjoituksissa alettiin yhä selvemmin painottaa poliitikkojen esiintymistä, vaikkei ohjelmien toteutuksessa vielä tuolloin erityisiä muutoksia tapahtunutkaan. 1980-luvun kirjoituksia analysoitaessa ei voikaan olla kiinnittämättä huomiota sanomalehtijournalismissa vahvistuneeseen kaupallistumiskehitykseen, joka heijastui monin tavoin myös iltapäivälehtien vahvistuneeseen markkina-asemaan. Tämän seurauksena myös päivälehtien voidaan arvioida omaksuneen uudenlaisia tapoja tulkita vaalikeskusteluja.

Kuten edeltävät esimerkit osoittavat, sanomalehdistön oma historiallinen kehitys on vaikuttanut merkittäväällä tavalla vaaliohjelmiin liittyneeseen kirjoitteluun. Sanomalehtien aatteelliset lähtökohdat vaikuttivat sanomalehtien kirjoitteluun 1960- ja 1970-luvuilla riippumatta siitä oliko kyseessä puoluelehti, iltapäivälehti vai sitoutumaton sanomalehti. Yhtä lailla taloudellisten tekijöiden korostuminen sanomalehtimarkkinoilla 1970-luvulta lähtien ohjasi erityisesti uutisjournalismia aiempaa objektiivisempaan suuntaan lehdestä riippumatta.

Vaaliohjelmien toteutus

Sanomalehtikirjoittelua analysoitaessa koko toimiala muodostaa si-vuuttamattoman kontekstin, mutta pitäytymällä vain sanomalehtilähtöisissä selitysmalleissa jää tulkinta väistämättä riittämättömäksi. Kun tutkimuskohteena ovat nimenomaan television vaaliohjelmiä käsittelevät kirjoitukset, muodostavat nämä televisioinnit yhden tärkeän kontekstin. Analyysin kannalta on olennaista selvittää, millaisia vaaliohjelmat ovat eri aikoina olleet, millä tavoin ne ovat muuttuneet ja missä määrin ohjelmien toteutuksessa tapahtuneiden muutoksien voidaan katsoa selittävän kirjoittelua.

Vaaliohjelmien toteutukseen liittyvän kontekstin rakentamisessa on syytä tukeutua osin aiempaan tutkimukseen ja sanomalehtiaineistoihin, mutta tärkeimpänä lähteenä toimivat itse vaaliohjelmat. Television vaaliohjelmat jakautuivat 1960-luvulta lähtien yleiskeskusteluihin ja vaalitenteihin. Vaalikeskusteluissa eri puolueiden edustajat keskustelivat yhdessä ajankohtaisista poliittisista aiheista. Vaalitenteissä puolestaan esitettiin kysymyksiä yhden puolueen edustajalle tai edustajille. Tällaisena jako on säilynyt käytännössä koko vaaliohjelmien historian ajan. Peruslähtökohdat ovat säilyneet muuttumattomina, mutta tästä huolimatta television vaaliohjelmien pitkä historia pitää sisällään runsaasti erilaisia ohjelmia ja ohjelmatyyppejä.

1960-luvulla television vaaliohjelmat järjestettiin siten, että kuhunkin vaalitenttiin kutsuttiin edustus kaikista puolueista ja kysymyksiä esittivät toisilleen toimittajien sijaan poliitikot. Puolueiden edustajat esittivät vuorotellen kysymyksiä niin sanotulle ”altavastaajalle” eli tenttivuorossa olevan puolueen edustajalle. Tyypillisesti poliitikot

alustivat kysymyksensä voimakkailla aatteellisilla kannanotoilla, jotka kertoivat puolueiden ideologisista eroista. Toimittajia ei nähty sen paremmin vaalitenteissä kuin suuressa vaalikeskustelussakaan ja niihin valittiin puheenjohtaja tyypillisesti Yleisradion johdosta. Puheenjohtajan tehtäväksi jäi puheenvuorojen jakaminen ja niiden keston mittaaminen sekuntikellolla.³¹ Vaaliohjelmat säilyivät 1970-luvulle saakka poliitikkojen hallitsemana näyttämönä, jolle ei toimittajia päästetty. Suuret vaalikeskustelut olivat radion ja television yhteislähetyskiä ja vaaliohjelmat pikemminkin kuvittivat radio-ohjelmaa kuin olivat television ilmaisuja ja sen keinoja silmällä pitäen suunniteltuja ohjelmia.

Vuoden 1970 eduskuntavaalien yhteydessä myös toimittajat otettiin mukaan television vaaliohjelmiin. Heidän roolinsa oli kuitenkin vielä 1970-luvun alussa pieni. Toimittajat saivat esittää poliitikoille vaalitenteissä täydentäviä lisäkysymyksiä, mutta ohjelmien painopiste oli edelleen poliitikkojen välisissä puheenvuoroissa.³² Merkittävämpi uudistus tapahtui 1970-luvun puolivälissä, kun vaaliohjelmien veto-vastuu siirrettiin yksinomaan toimittajille. Tv-toimittajat omaksuivat keskusteluissa aiempaa aktiivisemmän roolin, haastoivat poliitikkoja ja kyseenalaistivat heidän puheenvuorojaan. Uudistuksen myötä toimittajien roolista vaaliohjelmissa tuli myös yksi tärkeä sanomalehdistön puheenaihe. 1980-luvulla vaaliohjelmien toteutuksessa ei tapahtunut suuria muutoksia. 1980-luvun alussa poliitikkoja haastoi Antero Kekkonen ja 1980-luvun lopulla Leif Salmén. Toimittajien esiintymistyy-leissä oli eroja, mutta käytännössä poliitikkojen puheita alettiin haas-taa jo vuoden 1975 eduskuntavaaleista lähtien.³³

Vuoden 1991 eduskuntavaaleissa MTV sai ensimmäistä kertaa tehdä omia vaaliohjelmiaan Kolmoskanavalla, mikä merkitsi Yleisradion vaaliohjelmamonopolin päättymistä. Vuosikymmenen lopulla vaali-ohjelmia alkoi tehdä myös Nelonen. Uusien mediatoimijoiden myötä keskusteluissa alettiin painottaa aiempaa enemmän suuria puolueita ja ohjelmiin lisättiin myös viihteellisiä elementtejä erilaisten leikkimie-listen tehtävien muodossa. Myös ohjelmien puitteet alkoivat muut-tua. 1960-, 1970-, ja 1980-lukujen kliinisten studiolaravasteiden sijaan vaaliohjelmien kulisseinä 1990-luvulta lähtien ovat toimineet erilaiset symboliset tapahtumapaikat kuten tyhjät tehdashallit tai kasinot. Tun-nelmaa vaalikeskusteluihin ovat toisinaan tuoneet puolueiden kannat-tajista koostuvat yleisöt.³⁴

Vaaliohjelmiin liittyneen kirjoittelun näkökulmasta edellä kuvatut muutokset ovat mielenkiintoisia, sillä ohjelmien toteutukseen liittyvät yksityiskohdat eivät voineet olla vaikuttamatta siihen, millä tavoin näistä lähetyksistä on kirjoitettu. Toimittajien mukaantulo 1970-luvun puolivälissä lisäsi vaalijulkisuuteen uuden elementin, kun vaaliohjelmiä käsittelevässä kirjoittelussa alettiin kiinnittää huomiota myös toimittajien pärjäämiseen ja poliitikkojen ja toimittajien välillä vallitsevaan vastakkainasetteluun. Samalla on kuitenkin todettava, että vaaliohjelmiä käsitteleviä uutisia oli vuoden 1975 uudistusten jälkeenkin vain vähän ja niissä painotettiin ehdokkaiden esittämiä poliittisia linjauksia samalla tavoin kuin 1960-luvulla.³⁵ Selvemmin vaaliohjelmiin liittynyt kirjoittelu alkoi muuttua vasta 1980-luvulle tultaessa, jolloin sanomalehdistö alkoi omaksua aiempaa kuvailevamman ja henkilökeskeisemmän tyylin. Tämä kehitys ei liittynyt suoraan televisiointien toteutuksessa tapahtuneisiin muutoksiin.

Toinen käännekohta vaaliohjelmien toteutuksessa sijoittuu 1990-luvulle, mutta silloinkaan sanomalehtien tavoissa tulkita vaaliohjelmien tapahtumia ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Sanomalehdistön 1980-luvulla omaksuma henkilökeskeisempi ja kuvailevampi tyyli säilyi melko muuttumattomana myös 1990-luvulla. 1990-luvun vaaliohjelmiä tarkasteltaessa tuntuu pikemminkin siltä, että televisio seurasi omassa toiminnassaan sanomalehdistön jo 1980-luvulla omaksumaa tulkintakehystä ja vei ohjelmia viihteellisempään ja henkilökeskeisempään suuntaan.

Kuten esimerkit osoittavat, sanomalehdistön uutisointi ei ole aina seurannut vaaliohjelmien ohjelmagenren kehitystä. Vaikka ohjelmien toteutuksella on ollut oma vaikutuksensa sanomalehdistön kirjoitteluun, on lehdistö seurannut yhtä usein omaa vaaliohjelmien toteutuksesta riippumatonta logiikkaansa. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, ettei sanomalehdistön tekemissä tulkinnoissa yksinomaan toisinneta television omaa, suoraa merkityksenantoa.

Muuttuva journalismi, muuttuva politiikka

Sanomalehtien aatteelliset ja kaupalliset taustatekijät sekä television vaaliohjelmien toteutuksessa tapahtuneet muutokset muodostavat

tämänkaltaiselle tutkimukselle tärkeän lähtökohdan, mutta näiden tekijöiden lisäksi vaaliohjelmia käsittelevää kirjoittelua on mahdollista analysoida lukuisista muistakin konteksteista käsin. Toisinaan nämä muut kontekstit saattavat toimia jopa kirjoittelussa tapahtuneiden muutosten ensisijaisina selittäjinä. Vaaliohjelmiin liittyneen kirjoittelun analyysissa tärkeitä kiinnekohtia tarjoavat esimerkiksi Yleisradion historia, suomalaisen journalistisen kulttuurin muutokset sekä muutokset poliittisessa järjestelmässä.

Arvioitaessa vaaliohjelmia käsitteleviä kirjoituksia on ensinnäkin olennaista hahmottaa se, että Suomessa politiikkaa käsitteleviä ohjelmia tuotti 1960-luvulta 1980-luvulle ainoastaan Yleisradio. Yleisradio on alusta lähtien ollut poliitikkojen valvonnassa, joten sen ohjelmistoon ja hallintoon on aika ajoin liittynyt voimakkaitakin puoluepoliittisia intohimoja ja nämä voivat näkyä myös vaaliohjelmia käsittelevissä kirjoituksissa.

Erityisesti 1960-luvun jälkipuoliskolla ja 1970-luvun alkuvuosina Yleisradio nousi toistuvasti sanomalehdistönkin poliittiselle agendalle. Yleisradion ohjelmapolitiikka oli ollut kasvavan kritiikin kohteena aina vuoden 1966 vaaleista lähtien, jolloin Yleisradiota syytettiin vasemmiston avoimesta tukemisesta vaaleissa.³⁶ 1960-luvun lopun Yleisradioon liittyvät keskustelut kiertyivät poikkeuksesta niin sanottuun *Reporadioon* ja sen ohjelmapolitiikan kritiikkiin. Yleisradion ohjelmapolitiikka nousi jopa yhdeksi tärkeäksi vaaliteemaksi vuoden 1970 eduskuntavaaleissa. Laajemmassa katsannossa keskustelut liittyivät 1960-luvun yhteiskunnalliseen ja poliittiseen turbulenssiin, jonka tekivät Yleisradiossa näkyviksi nuoremman sukupolven toimittajat uudenlaisine kantaaottavine ohjelmasisältöineen.³⁷

Poliittisen ohjelmiston näkökulmasta uudenlaista journalistista tyyliä edusti esimerkiksi Eino S. Revon 1966 perustama erikoistoimetus, jonka keulahahmona toimi Reino Paasilinna. Paasilinnan yhteiskunnallisesti kantaa ottavat ja ”radikaalit” ohjelmat herättivät runsaasti kriittistä keskustelua aikalaisten keskuudessa.³⁸ Poliittis-ideologisten painotusten ohella televisio-ohjelmissa esiintyneen väkivallan ja seksin pelättiin rapauttavan kansan moraalista selkärankaa.³⁹ Mielipahaa osalle katsojista aiheutti myös Yleisradion uudenlaiset ohjelmaformatit, joissa politiikkaa käsiteltiin aiempaa kriittisemmin. Hyvinä

esimerkkinä tällaisesta ohjelmasta toimii poliitikkojen haastatteluohjelma *Peukaloruuvi* (1967–1969), jossa hyödynnettiin ensimmäisiä kertoja Suomen televisiohistoriassa niin sanottua revolverihaastattelutekniikkaa. Sen keinoihin kuului, että toimittaja keskeytti ja kyseenalaisti poliitikon sanomisia.⁴⁰

Vaaliohjelmia käsittelevissä kirjoituksissa 1960- ja 1970-lukujen poliittinen liikehdintä ja televisiotoimittajien uudenlaiset lähestymistavat näkyivät kuitenkin yllättävän vähän. Tämä johtui siitä, että vaaliohjelmien poliittista tasapuolisuutta vaalittiin poliitikkojen keskuudessa muita ohjelmia tarkemmin, eivätkä poliitikot antaneet toimittajille edes mahdollisuutta vaikuttaa niiden sisältöön ennen 1970-luvun puoliväliä. Sanomalehtien vaaliohjelmia käsittelevässä kirjoittelussa tämä näkyi lähinnä aiempaa vähäisempänä mielenkiintonä lähetyksiä kohtaan. Siinä missä vuoden 1966 eduskuntavaaleissa television vaaliohjelmiin suhtauduttiin vielä varovaisen innokkaasti, olihan televisio tuolloin vielä verrattain uusi tiedotusväline, oli suhtautuminen kenties normalisoitunut 1970-luvulle tultaessa. Vaaliohjelmia alettiin pikemminkin moittia tylsiksi ja harmaiksi.⁴¹

Vaikkei Yleisradioon kohdistunut kuohunta suoranaisesti ulottunutkaan vaaliohjelmia käsitteleviin kirjoituksiin, muodostaa Yleisradion historia niille olennaisen vertailukohdan. 1960- ja 1970-luvun taitteen mediapoliittiset puhurit asettavat vaaliohjelmia käsittelevät kirjoitukset omaan historialliseen kehykseensä ja tarjoavat mahdollisuuden tehdä johtopäätöksiä vaaliohjelmien erityisyydestä suhteessa muuhun ohjelmistoon 1960- ja 1970-luvuilla. Samalla tavoin erilaisten mediapoliittisen aikakausien ilmentäjinä toimivat television uutistointaan liittyneet poliittiset kiistat 1980-luvulla sekä uusien televisio-toimijoiden esiinmarssi 1990-luvulla.⁴²

Yleisradion historian ohella on tärkeää kiinnittää huomiota suomalaisessa journalistisessa kulttuurissa tapahtuneisiin muutoksiin. Journalistisen työn lähtökohdat olivat 1960- ja 1970-luvuilla hyvin erilaiset kuin esimerkiksi 1990-luvulla. 1960- ja 1970-luvuilla toimittajat suhtautuivat poliittikkoihin ja politiikkaan kunnioittavasti, mikä merkitsi sitä, että julkisuudessa kirjoitettiin vain harvoin esimerkiksi poliitikkojen yksityiselämästä tai arvioitiin heidän persooniaan. Vaaliohjelmien kohdalla tämä merkitsi sitä, että esimerkiksi poliitikkojen

pukeutumisen tai puhetyylin arvioiminen ei kuulunut sanomalehti-toimittajan toimenkuvaan.

Viimeistään 1980-luvulle tultaessa toimittajien keskuudessa alkoi kuitenkin vahvistua uudenlainen ammatillinen identiteetti, jossa poliittikkoihin ryhdyttiin suhtautumaan aiempaa kriittisemmin ja toimituksessa otettiin etäisyyttä politiikkaan ja poliittikkoihin. Mediaskandaalit, joissa tiedotusvälineet ja toimittajat vyöryttivät lumipallon tavoin syytöksiä polttopisteeseen joutuneen politiikon päälle, yleistyivät. Samoihin aikoihin journalismissa alettiin käsitellä myös poliitikkojen yksityiselämää, ja ylipäätään käsitys politiikasta laajeni. Imagopuhe yleistyi politiikan analyysissä ja julkisuudessa poliitikkoja arvioitiin yhä useammin yksityishenkilöinä, ei niinkään jonkin poliittisen aatteen edustajina.⁴³

Vaaliohjelmia koskeneen kirjoittelun näkökulmasta suomalaisessa journalistisessa kulttuurissa 1980-luvulla tapahtuneet muutokset näyttäytyvät erityisen tärkeinä. Vaaliohjelmia alettiin analysoida poliittikkopersonien näkökulmasta kiinnittäen huomiota ohjelmista jääneisiin vaikutelmiin ja henkilöihin. Onkin siis mahdollista arvioida, että sanomalehtien uudenlaiset lähestymistavat vaaliohjelmiin kertovat omalta osaltaan myös journalistisessa kulttuurissa tapahtuneesta muutoksesta.

Siinä missä edellä kuvatut sanomalehdistön kirjoittelua valaisevat kontekstit ovat liittyneet kiinteästi tiedotusvälineisiin ja niiden omiin toimintaperiaatteisiin, on analyysissä tärkeä kiinnittää huomiota myös laajempiin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin. Vaaliohjelmien analyysille relevantin taustan muodostavat myös politiikassa ja poliittisessa kulttuurissa tapahtuneet muutokset, sillä vaaliohjelmia käsittelevissä kirjoituksissa analysoidaan kuitenkin viime kädessä politiikkaa. Poliittisessa kulttuurissa tapahtuneet muutokset heijastuvat luonnollisesti myös vaaliohjelmia käsitteleviin kirjoituksiin.

Aatteellisesta ja ideologisesta näkökulmasta katsottuna politiikan tekemisen reunaehdot olivat 1960-luvun Suomessa hyvin toisenlaiset kuin seuraavina vuosikymmeninä. Kansalaiset samaistuivat edelleen voimakkaasti poliittisiin puolueisiin ja jako oikeiston ja vasemmiston välillä oli 2010-luvun perspektiivistä tarkasteltuna jyrkkä. Tämä aselema näkyi luonnollisesti myös sanomalehdistössä, jossa otettiin ha-

nakasti kantaa politiikan ajankohtaisiin kysymyksiin avoimesti oman aatteellisen taustan suuntaan kumartaen. Suomalaisten vaurastuminen ja hyvinvointivaltioprojektin eteneminen kuitenkin laimensivat poliittisia ristiriitoja ja viimeistään 1970-luvun jälkipuoliskolla perinteiset ideologiset ristiriitaulottuvuudet alkoivat menettää merkitystään. Puolueet lähestyivät toisiaan ohjelmallisesti ja ne alkoivat vaikuttaa äänestäjien silmissä aiempaa samankaltaisemmilta. Tämän kehityksen myötä puoluejohdon merkitys puolueiden symbolisina keulakuvina vahvistui ja myös kansalaisten alkoi olla helpompaa hahmottaa puolueiden välisiä eroja niissä toimivien yksilöiden avulla.⁴⁴ Vaaliohjelmiin liittyntä kirjoittelua analysoitaessa onkin mahdollista arvioida, että henkilöitä ja vaikutelmia korostaneet kirjoitukset ovat osin reaktiota tähän poliittisessa kulttuurissa tapahtuneeseen muutosprosessiin.

Laajempien kehityskulkujen ohella politiikan oma logiikka on voinut vaikuttaa kirjoitteluun myös yksittäisten vaalien kohdalla. Esi-merkiksi vuoden 1982 presidentinvaaleihin liittyi erityisen paljon julkista kiinnostusta, kun yli kaksikymmentäviisi vuotta kestänyt Urho Kekkosen valtakausi tuli päätökseensä. Vaaliohjelmista kirjoitettiin poikkeuksellisen paljon, mutta samanaikaisesti vaalit ylipäättään saivat ennätyksellisen paljon näkyvyyttä julkisessa sanassa. Näin ollen vaaliohjelmiin liittyntä kirjoittelua tulee suhteuttaa vaalien saamaan yleiseen näkyvyyteen, joka oli edeltäviin presidentinvaaleihin verrattuna kasvanut erittäin paljon.

Kontekstin valinta ohjaa tulkintaa

Kuten edellä on kuvattu, vaaliohjelmia käsitteleviä kirjoituksia on mahdollista analysoida lukuisista erilaisista ja osin päällekkäisistäkin konteksteista käsin. Kontekstoivan tutkimuksen kenties merkittävimmäksi haasteeksi muodostuukin se, mille konteksteille annetaan tulkinnossa painoarvoa ja kuinka perusteltuja tehdyt valinnat ovat. Perusteltujen johtopäätösten tekemiseksi omien tutkimuskontekstien tunnistaminen on ensiarvoisen tärkeää. Mitä paremmin tutkija on perillä oman tutkimuskohteelleen merkityksellisistä konteksteista, sitä monipuolisemmin tutkijalla on käytössään erilaisia tulkintakehyksiä ja sitä perustellumpia johtopäätöksiä hänen on mahdollista tehdä. Kään-

täen asian voi ilmaista siten, että mikäli jokin keskeinen konteksti jää tutkijalta tunnistamatta, voivat myös tehdyt tulkinnot ja johtopäätökset olla harhaanjohtavia tai vajavaisia.

Tätä erilaisiin konteksteihin ja tulkintaan liittyvää problematiikkaa on yksinkertaisinta avata aineistoesimerkin avulla. Vuoden 1994 presidentinvaaleissa sanomalehtien mielenkiinto television vaaliohjelmia kohtaan oli poikkeuksellisen suurta ja kirjoitukset käsittelevät lähes yksinomaan politiikkojen esiintymistaitoja asiakysymysten sijaan. Kuten edellä kuvattiin, tärkeän kontekstin tutkijalle tarjoaa politiikan ja median suhteisiin liittyvä muutostietämys. Useissa tutkimuksissa politiikan on arvioitu henkilöityneen julkisuudessa viimeistään 1980-luvulta lähtien ja televisiolla on katsottu olleen tässä prosessissa keskeinen rooli.⁴⁵ Tähän kontekstiin nojaten tutkija voi esittää, että vuoden 1994 presidentinvaaleissa, joissa ehdolla olivat muun muassa SDP:n Martti Ahtisaari, Suomen Keskustan Paavo Värynen ja RKP:n Elisabeth Rehn, television poliittinen merkitys voimistui sanomalehtien alkaessa korostaa television keskeisyyttä politiikassa ja omaksuessa aiempaa henkilökeskeisemmän näkökulman politiikkaan.

Kuvattua tulkintaa voidaan pitää oikeana mutta vajavaisena. Kun aineistoa tulkitsee poliittisen historian kontekstissa, avautuu tutkijalle median muutosta painottavan tulkintakehyksen rinnalle myös poliittisesta järjestelmästä lähtöisin oleva tulkintakehys. Vuoden 1994 presidentinvaaleissa Suomessa oli ensimmäistä kertaa käytössä suora kansanvaali. Verrattuna valitsijamiesvaaliin, joissa presidentin valinta tapahtui puolueiden välisissä neuvotteluissa, heikensi suora kansanvaali olennaisella tavalla puolueiden roolia. Presidenttiehdokkaiden kampanjat rakentuivat henkilövetoisesti, mikä vaikutti suoraan myös vaalikampanjoinnin saamaan julkisuuteen.

Käyttämäni esimerkin tavoitteena ei ole väittää, että on olemassa oikeita konteksteja ja vääriä konteksteja, vaan tarkoitus on osoittaa useiden päällekkäisten tulkintaa ohjaavien kontekstien olemassaolo. Analyysin ja johtopäätösten kannalta olennaista on juuri näiden erilaisten kontekstien tunnistaminen. Esimerkkitapauksessani olen siis pyrkinyt sovittamaan analysoimani tekstit osaksi useita päällekkäisiä merkitysjärjestelmiä ja arvioimaan niiden relevanssin. Käsitökseni mukaan tekemäni tulkinnot ovat sitä perustellumpia, mitä paremmin olen pys-

tynyt tiedostamaan ja tunnistamaan näiden päällekkäisten kontekstien olemassaolon ja ottamaan ne huomioon tulkintoja tehdessäni.

Lopuksi

Tässä artikkelissa tavoitteenani on ollut eritellä niitä moninaisia konteksteja, joiden avulla television vaaliohjelmia käsitteleviä sanomalehtikirjoituksia voidaan analysoida. Kuten olen osoittanut, kirjoituksia voi analysoida hyvin monista eri näkökulmista ja usein kestävin tulkinta syntyy yhdistelemällä erilaisia lähestymistapoja.

Sanomalehtien tavat kirjoittaa television vaaliohjelmista ovat vaihdelleet eri vuosikymmeninä ja nämä kirjoittelussa tapahtuneet muutokset ovat heijastuksia hyvin monenlaisista historiallisista prosesseista. Toisinaan vaaliohjelmia käsittelevät kirjoitukset ovat kertoneet niitä julkaisevan sanomalehden aatteellisista tavoitteista, toisinaan kirjoitukset ovat ilmentäneet selvemmin sanomalehtien kaupallisia pyrkimyksiä. Yhtä lailla kirjoitusten voidaan katsoa kertovan myös vallitsevasta poliittisesta kulttuurista. Selvää on ainoastaan se, että sanomalehtikirjoitukset ovat oman aikakautensa tuotteita ja niitä on mahdollista ymmärtää vain huomioimalla mahdollisimman laajasti erilaisia kirjoitteluun vaikuttaneita konteksteja.

Korostamani kontekstilähtöisyys ei sinänsä ole mikään erillinen tutkimusmenetelmä vaan pikemminkin tapa suhtautua aineistoon. Omissa tutkimuksissani tarkastelen sanomalehtitekstejä aikalaistulkintoina, jotka kertovat jotain olennaista television roolista politiikassa eri aikoina. Omaksi tehtäväkseni jää tehdä teksteistä tulkintoja, jotka tekevät mahdollisimman hyvin oikeutta tutkimuskohteelleni. Näkemykseni mukaan tähän päästään rakentamalla itselle kattava kuva tutkittavan ajanjakson ja tutkimuskysymysten kannalta keskeisistä konteksteista.

Kontekstilähtöinen tutkimus tarjoaa tutkijalle suhteellisen vapaat kädet hyödyntää analyysissä erilaisia näkökulmia ja selitysmalleja, mutta toisaalta tutkimus voi näyttäytyä ulospäin sattumanvaraiselta. Onkin hyvä muistaa, ettei aineistolähtöisyys merkitse sitä, että tutkija olisi jollain tapaa vapaa erilaisista tulkintaa ohjaavista lähtöolettamuksista. Pahimmassa tapauksessa tutkimuksen aineistolähtöisyys voi merkitä sokeutta omille lähtökohdille.⁴⁶ Tutkijan onkin hyvä pitää mielessä,

että luokitellessaan aineistoja ja etsiessään niistä yhdenmukaisuuksia hän nojaa aina aiempiin tutkimuksiin ja niissä käytettyihin käsitteisiin ja ne myös muodostavat tutkimuksen teoreettisen viitekehysten, vaikkei tämä viitekehys olekaan niin selvärajainen kuin monissa muissa yhteiskuntatieteissä.

Entä millä tavoin on mahdollista tunnistaa relevantit kontekstit? Usein yksittäistä tekstiä on mahdollista tulkita perustellustikin useilla eri tavoilla useista eri konteksteista käsin. Tutkijan omaksi tehtäväksi jää ratkaista se, mitkä kontekstit ovat missäkin tapauksessa kaikkein selitysvoimaisimpia. On mahdollista, että analyysissa painotetaan väärin konteksteja tai joitain olennaisia konteksteja jää kokonaan tunnistamatta. Tällöin voidaan päätyä puutteellisiin tai jopa väärin tulkintoihin. Viime kädessä tutkijan täytyy kuitenkin luottaa siihen, että hän on pystynyt tunnistamaan mikä on aineistossa merkittävää, millaisiin konteksteihin aineisto liittyy ja millaisia johtopäätöksiä aineiston pohjalta on mahdollista tehdä.

Näistä epävarmuustekijöistä huolimatta historiallisen tutkimuksen vahvuudet ovat juuri sen mahdollisuudessa yhdistellä teoretisointeja ja konteksteja luovalla tavalla. Vaaliohjelmiä käsitteleviä sanomalehtikirjoituksia analysoitaessa on selvää, että vaaliohjelmiä käsittelevien kirjoitusten tulkitseminen tiukkarajaisesti yhdestä ennalta määritetystä kontekstista tai näkökulmasta johtaisi auttamatta puutteellisiin tai jopa väärin tulkintoihin.

Viitteet

- 1 Ks. esim. Pitkänen 2012; Isotalus 1996; McKinney 2004.
- 2 Pitkänen 2012.
- 3 Artikkelin perustuu valmisteilla olevaan väitöskirjatyöhöni, jossa tarkastellaan television vaaliohjelmiä käsitteleviä kirjoituksia 1960-luvulta 1990-luvulle. Väitöstutkimuksessani kysyn, millä tavoin sanomalehdet ovat vaaliohjelmissä eri vuosikymmenillä kirjoittaneet ja millaiset tekijät selittävät kirjoittelussa tapahtuneita muutoksia. Väitöskirjani primaariaineistona toimivat vaaliohjelmiä käsittelevät sanomalehtikirjoitukset Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa, Iltalehdessä, Aamulehdessä, Kansan Uutisissa, Suomen Sosialidemokratissa ja Suomenmaassa. Aineisto on kerätty sekä eduskunta- että presidentin vaalien yhteydessä.
- 4 Vanhojen vaaliohjelmien saatavuudessa on puutteita varsinkin 1960-luvun

osalta, mutta koska 1960-luvulla vaaliohjelmat olivat radion ja television yhteislähetyskiä, on puutteita mahdollista täydentää kuuntelemalla vanhoja radiolähetyskiä.

- 5 Lehdistö pohjaisen mielipidetutkimuksen peruseriaateista, ks. Soikkanen 1975, 34–47.
- 6 Suomalaisesta mediahistoriallisesta tutkimuksesta ja televisiotutkimuksesta on laadittu hyviä tiivistelmiä. ks. esim. Koivunen 1997; Keinonen 2005; Salokangas 2002.
- 7 Salokangas 1996, 12.
- 8 Salokangas 2002.
- 9 Ruoho 2001; Nikunen 2005; Herkman 2005; Salmi 1996, 155–173; Elfving 2008; Keinonen 2011.
- 10 Herkman 2008, 159–160.
- 11 Intermediaalisuudesta ja taloudellisista kytköksistä ks. Herkman 2005.
- 12 Lehtonen 2000; Nikunen 2007; Herkman 2008; Vandermeerche, Vlieghe & Tötösy de Zepanek 2011.
- 13 Intertekstuaalisuus tarkoittaa tekstissä esiintyviä implisiittisiä että eksplisiittisiä viittauksia muihin teksteihin. Mikko Lehtonen on määritellyt intermediaalisuuden ”mediarajat ylittäväksi intertekstuaalisuudeksi”. Lehtonen 1999, 11.
- 14 Fiske 1987, 117–124.
- 15 Ellis 2000, 78–81.
- 16 Elfving 2008, 16.
- 17 Herkman 2008, 160.
- 18 Hyrkkänen 2002, 57.
- 19 Pitkänen 2012.
- 20 Pernaa 2007, 104–105; Tommila & Salokangas 1998, 104–105.
- 21 AL 20.1.1962.
- 22 KU 3.2.1962.
- 23 Pernaa 2007, 21, 48.
- 24 HS 20.3.1966 (pk.)
- 25 HS 3.1.1968; HS 4.1.1968; HS 5.1.1968; HS 14.1.1968.
- 26 Pernaa 2007, 104–105.
- 27 Tommila & Salokangas 1998, 274–278; Salminen 1988, 220–233.
- 28 Herkman 2011, 125–137.
- 29 Pitkänen 2012, 69–72.
- 30 HS 13.3.1987.
- 31 Valitsijamiesvaalikeskustelu, Yle TV1 9.1.1962; Valitsijamiesvaalikeskustelu, Yle TV1 4.1.1968.
- 32 Pitkänen 2012, 67.
- 33 Pitkänen 2012, 66–73.
- 34 Pitkänen 2012, 74.
- 35 Pitkänen 2012, 68–69.

- 36 Pernaa 2007, 42–43.
37 Salokangas 1996, 151–155, 217–246.
38 Emt., 222.
39 Heiskanen 1986, 93–94.
40 Pernaa 2007, 54–55; Koski 2010, 101.
41 AL 28.11.1971 (pk.); AL 4.12.1971; HS 4.12.1971; IS 10.11.1971.
42 Pernaa 2009, 205–211, 284–287.
43 Pernaa & Railo 2006, 17–18; Kantola 2011; Aula 1991; Pernaa & Pitkänen 2006; Salminen 2006; Pitkänen 2009.
44 Mickelsson 2007, 272.
45 Koski 2011; Pernaa 2007.
46 Vuolanto 2007.

Lähteet

Sanomalehdistö

- Aamulehti* (AL) 20.1.1962, Kansallisen Kokoomuksen ohjelma kesti hyvin kyselijäin ristitulen.
Aamulehti 28.11.1971, Lässyn lässäyn.
Aamulehti 4.12.1971, Jarmo Virnavirta: Tv:n vaaliohjelmat pahoin pielessä.
Helsingin Sanomat (HS) 20.3.1966, Äänestäjien velvollisuus.
Helsingin Sanomat 3.1.1968, Veikko Vennamo: Kannatan Kekkonen, mutta en Virkkusen puolueettomuuslinjaa.
Helsingin Sanomat 4.1.1968, Urho Kekkonen: Suomella mahdollisuuksia päästä mukaan Euroopan taloudelliseen yhteistyöhön.
Helsingin Sanomat 5.1.1968, Matti Virkkunen: Presidentti voi vaikuttaa talouspolitiikkaan välittömästikin.
Helsingin Sanomat 14.1.1968, Kielikysymys ja sisäpolitiikka aiheina vaalikeskustelussa.
Helsingin Sanomat 4.12.1971, Miten menestyn tv:n vaalitenteissä ja saan ääniä.
Helsingin Sanomat 13.3.1987, Puoluejohtajat lähentelivät kansaa. Vaalitentin lämmittelykiertoa toistettiin puolueohjelmia.
Ilta-Sanomat (IS) 16.11.1971, Poliittikkaa olohuoneisiin.
Kansan Uutiset (KU) 3.2.1962, SKDL:n politiikka voitti suuressa vaalikeskustelussa.

Televisio

- Valitsijamiesvaalikeskustelu* Yle TV1 9.1.1962, Yleisradion televisioarkisto.
Valitsijamiesvaalikeskustelu Yle TV1 4.1.1968, Yleisradion televisioarkisto.

Kirjallisuus

- Aula, Maria Kaisa: *Poliitikojen ja toimittajien suhteet murroksessa? Tutkimus Yleisradion politiikan toimittajien ammatti-identiteetistä 1980-luvulla*. Tutkimusraportti 5. Yleisradio, Helsinki 1991.
- Elfving, Sari: *Taikalaatikko ja tunteiden tulkit. Televisio-ohjelmia ja -esiintyjiä koskeva kirjoittelu suomalaisissa lehdissä 1960- ja 70-luvuilla*. Tampere University Press, Tampere 2008.
- Ellis, John: *Seeing Things. Television in the Age of Uncertainty*. I.B.Tauris Publisher, London 2000.
- Fiske John: *Television Culture*. Methuen, London 1987.
- Heiskanen, Ilkka: Televisio, elämäntapatutkimus ja todellisuuden määrittäminen. *Kymmenen esseetä elämäntavasta*. Toim. Kalle Heikkinen. Oy Yleisradio Ab, Helsinki 1986, 93–136.
- Herkman Juha: *Politiikka ja mediajulkisuus*. Vastapaino, Tampere 2011.
- Herkman, Juha: Intermediaalisuus ja televisiotutkimuksen metodologia. Haasteita, mahdollisuuksia ja ongelmia. *Radio- ja televisiotutkimuksen metodologiaa. Näkökulmia sähköisen viestinnän tutkimiseen*. Toim. Heidi Keinonen, Marko Ala-Fossi & Juha Herkman. Tampere University Press, Tampere 2008.
- Herkman, Juha: *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avioliitto. Median markkinointuminen ja televisioituminen*. Vastapaino, Tampere 2005.
- Hyrkkänen, Markku: *Aatehistorian mieli*. Vastapaino, Tampere 2002.
- Isotalus, Pekka (toim.): *Kaveri vai peluri. Poliitikko mediassa*. Atena, Jyväskylä 1998.
- Kantola, Anu (toim.): *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus, Helsinki 2011.
- Keinonen, Heidi: *Kamppailu yleistelevisiona. TES-TV:n, Mainos-TV:n ja Tesvision merkitykset suomalaisessa televisiokulttuurissa 1956–1964*. Tampere University Press, Tampere 2011.
- Keinonen, Heidi: *Havaintoja suomalaisesta televisiohistorian tutkimuksesta*. Tiedotustutkimus 28:4–5/ 2005.
- Koivunen, Anu: Lähtökohtia televisiohistorialliseen tutkimukseen. *Kanavat auki! Televisiotutkimuksen lukemisto*. Toim. Anu Koivunen ja Veijo Hietala. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Turun yliopisto, Turku 1997.
- Koski, Markku: *”Hohto on mennyt herrana olemisesta”. Televisio ja politiikka*. Vastapaino, Tampere 2010.
- Lehtonen, Mikko: On No Man’s Land. Theses on Intermediality. *Nordicom Information* 22(3–4) 2000, 11–23.
- Lehtonen Mikko: Ei kenenkään maalla – Teesejä intermediaalisuudesta. *Tiedotustutkimus* 22:2 1999, 4–21.
- McKinney, Mitchell S.: Political Campaign Debates. *Handbook of Political Communication Research*. Toim. Lynda Lee Kaid. LEA Publishers, London 2004.

- Mickelsson, Rauli: *Suomen puolueet: historia, muutos ja nykypäivä*. Vastapaino, Tampere 2007.
- Nikunen, Kaarina: The Intermedial Practices of Fandom. *Nordicom Review* 28(2) 2007, 111–128.
- Nikunen, Kaarina: *Faniuden aika – Kolme tapausta televisio-ohjelmien faniudesta vuosituuhannen taitteen Suomessa*. Tampere University Press, Tampere 2005.
- Pernaa, Ville: *Uutisista hyvää iltaa. Ylen tv-uutiset ja yhteiskunta 1959–2009*. Karttakeskus, Helsinki 2009.
- Pernaa, Ville: Neljäs valtiomahti haastaa ensimmäisen. *Suomen eduskunta sata vuotta, osa 10. Ensimmäinen ja neljäs valtiomahti*. Edita, Helsinki 2007, 12–114.
- Pernaa, Ville & Pitkänen Ville (toim.): *Poliitikot taistelivat, media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Ajatus kirjat, Helsinki 2006.
- Pernaa, Ville & Erkkä Railo: Valtapolitiikasta tunnepolitiikkaan. *Poliitikot taistelivat, media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Toim. Ville Pernaa & Ville Pitkänen. Ajatus kirjat, Helsinki 2006.
- Pitkänen, Ville: *Asiasisältöjen raportoinnista esiintymisanalyysieihin. Television vaaliohjelmat sanomalehdistön silmin 1960-luvulta 1980-luvulle*. Media & Viestintä 35 (2012): 2, 57–78.
- Pitkänen, Ville: Poliitiikan journalismin yhteiskunnallinen tehtävä. *Poliitiikan journalismin tila Suomessa*. Toim. Ville Pernaa, Mari K. Niemi & Ville Pitkänen. Kirja-Aurora, Turku 2009.
- Ruoho, Iiris: *Utility Drama. Making of and Talking about the Serial Drama in Finland*. Tampere University Press, Tampere 2001.
- Salokangas, Raimo: *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949–1996. Osa 2. Yleisradio Oy, Helsinki 1996*.
- Salokangas, Raimo: Media History Becomes Communication History – or Cultural History? *Nordicom Review* No. 1–2/2002, 101–105.
- Salmi, Hannu: Televisio, ”pyhäkoulujen kilpailija vai ”kokoava keskipiste. ”*Atoompommilla kuuhun!*” tekniikan mentaalihistoriaa. Kleio ja Nykypäivä. Edita, Helsinki 1996, 155–173.
- Salminen, Esko: Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980. *Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Suomen lehdistön historia 3*. Kustannuskiila Oy, Kuopio 1988.
- Salminen, Esko: *Mediavallan aika*. Edita, Helsinki 2006.
- Soikkanen, Timo: Lehdistöpohjainen mielipidetutkimus. *Tutkimusopas*. Toim. Martti Julkunen, Olavi Lähtenmäki, Juhani Mylly & Timo Soikkanen. Poliittisen historian laitos, Turun yliopisto, Julkaisuja C:10, Turku 1975.
- Tommila, Päiviö (toim.): *Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Suomen lehdistön historia 3*. Kustannuskiila Oy, Kuopio 1988.
- Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo: *Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia*. Kleio ja nykypäivä. Edita, Helsinki 1998.

- Vandermeersche, Geert, Vlieghe Joachim & Tötösy de Zepetnek, Steven: *Bibliography of Publications in Media and (Inter)mediality Studies 1994-2011*. Bibliography Volume 13 Issue 3. 2011 <http://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1812&context=clweb> (haettu 25.9.2011)
- Vuolanto, Ville: Tutkimusprosessi, metodit ja historian tutkimuksen ominaislaatu. *Historiallinen aikakauskirja* 3/2007, 304–316.